

UDK 930.85 (497.5)
Pregledni članak
Primljen 8. 6. 2012.
Prihvaćen 19. 10. 2012.

KATARINA IVON

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru
Ulica dr. Franje Tuđmana 24, HR–23 000 Zadar
kivon@unizd.hr

DALMATINSKI POGLED NA MAĐARE I TALIJANE POČETKOM 20. STOLJEĆA (PREDODŽBE O MAĐARIMA I TALIJANIMA U *SVAČIĆU*)

U radu se analiziraju predodžbe o Mađarima i Talijanima u zadarskom godišnjem kalendaru *Svačić*. Kalendar je izlazio početkom 20. stoljeća (1904.-1910.), a naznačio je i određeni preokret u kulturnoj svijesti hrvatskog društva s početka stoljeća te posvjedočio uspostavi novih odnosa prema vlastitom narodu i kulturi, ali i prema drugim narodima i kulturama. Navedene predodžbe dominirale su kulturnim imaginarijem periodika, a bile su zanimljive i značajne jer su u velikoj mjeri iznevjerile “horizont očekivanja”. S jedne strane nisu bile u skladu s političkim i povijesnim kontekstom u kojemu su nastale (Mađari), a s druge strane su u potpunosti promijenile predznak nasljedovan od devetnaestostoljetne periodike (Talijani). U konačnici su potkrijepile postavku kako su predodžbe o *Drugima* podložne potpunoj i radikalnoj promjeni u odmaku od samo nekoliko godina, ali i podcrtale upliv društvene, posebno političke situacije koja je bila u kontekstu njihova oblikovanja.

Ključne riječi: heteropredodžbe, hrvatska moderna, Talijani, Mađari, politika “novog kursa”, *Svačić*.

Uvodna polazišta

Hrvatski ilustrirani koledar *Svačić* godišnji je kalendar koji izlazi u Zadru od 1904. do 1910. godine (sedam brojeva). *Svačić* je zanimljiv iz više razloga; prvi, ujedno i najznačajniji, njegovo je književno značenje, odnosno književni i kulturni trenutak u kojemu izlazi. Naime, 1903. godine hrvatska književnost ostaje bez književnih listova, bez zagrebačkog *Vienca* i sarajevske *Nade*. Iste godine uprava zadarske *Hrvatske knjižarnice* donosi odluku o pokretanju godišnjeg zbornika, kalendara koji bi donekle zadovoljio potrebe hrvatskih književnika, s posebno označenim književnim prilogom. Važno je napomenuti da 1904. u Zadru prestaje izlaziti književno-znanstveni časopis *Glasnik Matice dalmatinske*, tako da kalendar *Svačić* postaje jedini hrvatski književni časopis, i upravo tu je njegova iznimna vrijednost i značenje, ali i veliki književni doprinos koji do sada nije bio sustavnije vrednovan.

Kao drugi razlog interesa za koledar *Svačić* možemo navesti njegovu književno-umjetničku narav, odnosno činjenicu kako u njemu prevladavaju književni tekstovi, žanrovski vrlo raznoliki, što ga značajno udaljuje od uobičajenih koledara kao periodičkih publikacija,¹ a približava književnim časopisima.

Kao treći razlog navodimo činjenicu kako *Svačić* na prvi pogled ostavlja dojam imagološki² manje zanimljiva štiva, za razliku od “nacionalno nabijene periodike 19. stoljeća”, štiva disperzivnih i pluralnih ideja, jer kao i ostala periodika prelaskom u novo stoljeće poprima internacionalni karakter i novi tip duhovne orijentacije (kozmpolitizam). Ipak, *Svačić* svjedoči koliko je modernistički pokret promijenio kulturnu svijest hrvatskog društva s početka 20. stoljeća te koliko je svojom skepsom uspio promijeniti stare i uspostaviti nove odnose prema vlastitom narodu i kulturi, ali i prema drugim narodima i kulturama.

***

---

¹ Usp. Vinko Brešić, *Čitanje časopisa*, Matica hrvatska, Zagreb, 2005.

² Imagologija, istraživačka paradigma u znanosti o književnosti, koja se bavi proučavanjem predodžbi o stranim zemljama i narodima (heteropredodžbe) te o vlastitoj zemlji i narodu (autopredodžbe). Središnji pojam imagologije je imagem, odnosno skup karakterističnih predodžbi o nekom predmetu (najčešće etnikumu) u nekoj pojedinačnoj kulturi, a kulturni imaginarij predstavljao bi skup karakterističnih imagama neke određene kulture u određenom razdoblju. Usp. Davor Dukić i dr., *Kako vidimo strane zemlje. Uvod u imagologiju*, Srednja Europa, Zagreb, 2009.

Iz navedenog proizlazi i zanimanje za dvije u naslovu naznačene heteropredodžbe (slike o *Drugima*), koje su dominirale na stranicama *Svačića*, a koje su dijelom i iznevjerile očekivanje jer ili nisu bile u skladu s političkim i povijesnim kontekstom u kojemu su nastale (Mađari), ili su u potpunosti promijenile predznak nasljedovan od periodike 19. stoljeća (Talijani). Konkretno, fokus predodžbe bio je usmjeren na samo jedan aspekt *promatrane kulture*³ koji je vrednovan suprotno od uobičajenog devetnaestostoljetnog pogleda, ali opet u suglasju s novim modernističkim strujanjima početkom novog stoljeća.

Zbog vjerodostojnije usporedbe, heteropredodžbama u *Svačiću* u nekim segmentima supostavljamo heteropredodžbe u *Narodnom koledaru*. Radi se o značajnom kalendaru koji je također izlazio u Zadru tijekom cijele druge polovice 19. stoljeća (1863.–1900.) te vrlo precizno oslikao onodobnu kulturnu i političku svijest dalmatinskog društva.

Osobitosti *Svačića*

Iako *Svačić* nosi pridjevnik koledara (kalendara), on ni po čemu drugome ne bi ispunjavao kriterije koledara kao knjige *namijenjene za zabavu i pouku puka* osim svojom formom. Posebnost koju donosi *Svačić* u svojim prilogima uvjetovana je, kako smo naglasili, i specifičnošću društvenih, kulturnih i književnih prilika na početku 20. stoljeća. Listajući *Svačić*, osim prvog dijela koji ga otkriva (radi se o kalendarskom dijelu), prva misao kojom ga možemo odrediti jest artistska smotra. Tekstovi koje nalazimo u *Svačiću* većinom su književnog karaktera te duboko uronjeni u strujanja hrvatske moderne. Po godini svog početnog izlaženja *Svačić* se poklapa s drugom fazom moderne, a upravo s modernim pokretom i počinje interpoliranje hrvatske književnosti u tokove europskih literarnih događaja. Od književnih vrsta koje nalazimo u *Svačiću* prednjače dramska ostvarenja, međutim veliki je broj i pripovijedaka, poezije, a nemala uloga je i književne kritike koja svoja najbolja kritička djela toga razdoblja objavljuje upravo u *Svačiću*. Također treba istaknuti i putopisnu prozu koja je imagoški vrlo poticajna, ali i povijesne tekstove, eseje, osvrtne i druge književne vrste.

---

³ Pojmove *promatrana kultura* i *promatrajuća kultura* koristi Daniel-Henri Pageaux u članku: “Od kulturnog imaginarija do imaginarnog”, u: *Kako vidimo strane zemlje. Uvod u imagologiju*, str. 125–150.

Razdoblje moderne uspostavlja i jedinstven komunikacijski prostor u hrvatskoj književnosti⁴ čemu vrlo uvjerljivo pridonosi i *Svačić*. pisci iz sjeverne Hrvatske često objavljuju u dalmatinskoj periodici, a književnici i kritičari iz Dalmacije to isto čine u periodici sjeverne Hrvatske.

Na trenutak ćemo sagledati proeuropski karakter hrvatske moderne i njezin pokušaj utiskivanja hrvatske književnosti u europske tokove te i u tom segmentu pozicionirati *Svačića*. Dok dalmatinska periodika 19. stoljeća čvrsto ostaje zatočena u prošlosti, odnosno prekapanjem po prošlosti traži potvrdu svojih nacionalnih težnji, fokusirajući se na izgradnju nacionalne svijesti, pri čemu svi strani utjecaji, pomalo etnocentrično, postaju neprihvatljivi element koji narušava nacionalni sklad, *Svačić* se okreće budućnosti, okreće se Zapadu, tražeći pozitivne primjere i obrasce društvenog razvoja izvan granica vlastitog nacionalnog prostora.⁵ *Svačić* je u nacionalnom smislu samokritičan i pomalo ksenofiličan, tj. kritizirajući domaće prilike, što je u skladu s promjenom kulturne i društvene svijesti krajem 19. i početkom 20. stoljeća, jedino u *Drugima* vidi primjere dobrog i prihvatljivog društvenog, kulturnog i književnog razvoja. Navedenu promjenu slikovito objašnjava i Marjanovićevo misao o hrvatskoj moderni objavljena u *Svačiću* 1907. godine u njegovom kritičkom tekstu “Iza Šenoe”:

“Tako je bilo i u nas: bili smo zatvoreni, od nikuda zraka, nikakove cirkulacije ideja, duševni život plitak, javni život jednoličan. Postili smo duševno i oslabili. Pa koje čudo onda, da nas je zahvatila u onoj formi „moderna“ upravo epidemično? A moderno je bilo sve, o čem nismo u nas čuli. (...) Bacili smo se kao čopor izglednijih skakavaca na ono, što je bilo u Europi i jeli sve, bila trava, ili drač, bilo cvijeće ili plod, pelin ili groždje.” (*Svačić*, 1907:7)

Važnost *Svačića* očituje se i u činjenici kako u njemu objavljuju sva eminentna imena hrvatske književnosti toga razdoblja. *Svačić* donosi poeziju Frana Galovića, Vladimira Nazora, prozne tekstove Viktora Car Emina, Josipa Kosora, Vjenceslava Novaka, Srđana Tucića, dramske tekstove Milana Begovića, Milutina Cihlara Nehajeva, Milana Marjanovića, kritičke tekstova Ante Petravića, Arsena Wenzelidesa i spomenutog Milana Marjanovića, puto-

---

⁴ To potvrđujemo i činjenicama kako 1903. Marjanović iz Zagreba odlazi za urednika dubrovačke *Crvene Hrvatske*, nekoliko godina ranije 1900. Supilo postaje urednik riječkog *Narodnog lista*, a Srđan Tucić 1906. dolazi u Zadar za urednika *Hrvatske krune*. Usp. Robert Bacalja, *Književni rad Arsena Wenzelidesa, Zagreb/Zadar, 2006.*

⁵ Ovdje možemo upozoriti na teze Vide Flaker koja u knjizi *Časopisi hrvatskoga modernističkoga pokreta* (1977) navodi kako je modernistički pokret uveo novu metodu u sam odnos ljudi prema vlastitoj sredini koja se sastojala u “...konstataciji stanja, traženju uzroka zaostajanju, beskrupuloznoj nominaciji tih uzroka i donošenju novog koncepta razvitka” (Flaker, 1977: 64). Upravo takvu novinu iščitavamo i u *Svačiću*.

pise Ante Tresića Pavičića i Josipa Smodlake te naposljetku treba spomenuti i esej A. G. Matoša, ali i mnoge druge autore koji su značajni za razdoblje moderne te možda poznatiji na regionalnoj razini. Isto tako ni pojava *Lovora*, koji je uređivao Milutin Cihlar Nehajev, a koji je pokrenut 1905. godine, nije umanjila suradnju u *Svačiću*, tadašnje potrebe za izdavanjem bile su velike, a jedan godišnji zbornik nije ih mogao zadovoljiti u potpunosti.

Politički i društveni kontekst *Svačića*

Prije same analize željenih predodžbi potrebno je ukratko istaknuti ključne političke, socijalne i gospodarske karakteristike navedenog povijesnog razdoblja, konkretno početka 20. stoljeća. Preporodni zanos koji se očitovao u periodici 19. stoljeća kao refleksu dalmatinske društvene situacije u potpunosti je zamijenila društvena i socijalna rezignacija početka dvadesetog stoljeća, što se očitovalo i na stranicama *Svačića*. Politički kontekst *Svačića* obilježila je paradigma “novog kursa” koja hrvatsku politiku nasljedovanu iz 19. stoljeća okreće u potpuno novom smjeru. Naime, svrha politike “novog kursa” bila je zajedničkim snagama, odnosno suradnjom Hrvata i Srba, ali uz veliku podršku i suradnju s Mađarima i Talijanima, postupno oslabiti Monarhiju. Kao krajnji cilj ta politička koncepcija ističe stvaranje samostalne jugoslavenske države, a kao najveći neprijatelj navodi se njemački “Drang”. Uzroke takvu zaokretu treba tražiti u novonastaloj krizi u austro-ugarskim odnosima koja se javlja početkom stoljeća, izazvana ohrabrenim mađarskim dijelom koji sebe smatra dovoljno snažnim da se suprotstavi Beču kao središtu Monarhije. Upravo te trzavice reflektirale su se i na politički život u hrvatskim zemljama, polučile su akcijom protiv Khuenova režima 1903. godine. Zajednička akcija bila je usmjerena na rušenje temelja koji su “osiguravali interese dualističkih vrhova Monarhije, naime: odvajanja Dalmacije od Banovine i hrvatsko-srpskog sukoba” (Šidak i Gross, 1968: 212), a rezultirala je odlaskom Khuena Heder-varya, na čije mjesto dolazi ban Pejačević. Ono što je bitno naglasiti jest da je pokret izazvao znatno važnije promjene koje su zahvatile i Dalmaciju te dolazi do jenjavanja hrvatsko-srpskih razmirica. Pokretači nove politike dalmatinski su pravaši, a nije slučajno da je politički preokret nastao upravo u Dalmaciji koja se tada nalazila u vrlo teškom gospodarskom stanju, stoga je otpor protiv Beča bio sve veći. Prvi koji je uputio poziv 1902. godine u Sabor i pozvao na suradnju Srpsku i Autonomašku stranku bio je Josip Smodlaka, istaknuti dalmatinski pravaš, ujedno i suradnik *Svačića*. Osim Smodlake, i ostali suradnici *Svačića* – Milan Marjanović, Ante Tresić Pavičić, Vladimir Nazor i dr.

– aktivno podržavaju politiku “novog kursa”, stoga se njihovo djelovanje na tom području može povezati s njihovom plodnom književnom aktivnošću. Nova politička platforma potvrđena je najprije Riječkom rezolucijom,⁶ a četrnaest dana kasnije i Zadarskom rezolucijom 1905. godine te kao vrhuncem suradnje Hrvatsko-srpskom koalicijom⁷ u Zagrebu. Potpisivanje Riječke rezolucije izazvalo je veliku zabrinutost u Beču, a Austrija je pokušavala različitim obećanjima o ekonomskom procvatu Dalmacije odvratiti Dalmatince od navedene politike, posebno od suradnje s Koalicijom u smjeru ujedinjenja Dalmacije s Bansom Hrvatskom u ugarskom dijelu Monarhije.

Za političku akciju “novog kursa” Ivanišin u članku “Hrvatska moderna na Jadranu”⁸ navodi kako je bila jedinstvena i općenacionalna, koordinirana sa Zagrebom na nacionalnoj razini, povezana s Jovanom Skerlićem na južnoslavenskoj razini te s Masarykom na razini Monarhije. Dodaje kako je, uz jedinstvenu političku, postojala i jedinstvena književna svijest koja se u rasponu od Trsta do Dubrovnika manifestirala ne samo u književnim revijama, nego i u dnevnom tisku, točnije feljtonima ondašnjih popularnih tjednika. Simpatije za navedeni pokret pokazivala je i talijanska stranka u Dalmaciji te se o pokretu pozitivno izjašnjavao i talijanski tisak.⁹ Iznimno značajna socijalna karakteristika navedenog razdoblja koju treba uzeti u obzir i u analizi heteropredodžbi jest siromaštvo i zapuštenost dalmatinskog kraja, što je početkom 20. stoljeća rezultiralo i masovnim iseljavanjem.

Mirjana Gross (1968.) ističe kako se većinom radilo o ilegalnim emigracijama, a iseljavanjem su u najvećoj mjeri zahvaćeni krajevi od Hrvat-

---

⁶ Dalmatinski zastupnici politike “novog kursa” ipak uspijevaju nagovoriti političare iz Banske Hrvatske da prihvate suradnju s mađarskom opozicijom, što je bilo relativno teško s obzirom na to da su odnošaji bili u velikoj mjeri zatrovani kuenovštinom, te se 1905. godine u Rijeci sastaje većina hrvatskih zastupnika iz Hrvatske i Dalmacije te potpisuju poznatu Riječku rezoluciju kojom se podržava mađarska opozicija u njezinoj borbi za potpunu državnu samostalnost. Rezolucijom je hrvatska strana kao protuuslugu za hrvatsku potporu mađarskoj opoziciji tražila ujedinjenje hrvatskih zemalja i uvođenje ustavnih sloboda u Hrvatsku tj. obaranje mađaronskog režima.

⁷ Navedena koalicija obuhvaćala je sljedeće stranke: Hrvatsku stranku prava, Hrvatsku naprednu stranku, Srpsku narodnu samostalnu stranku, Srpsku narodnu radikalnu stranku te privremeno i Socijaldemokratsku stranku. Koalicija ima vrlo važnu ulogu u političkom životu Banske Hrvatske, međutim ima i znatan utjecaj na razvoj u Dalmaciji i Istri.

⁸ Usp. Nikola Ivanišin, *Hrvatska moderna na Jadranu*, u: *Ljudi djela uspomene*, Čakavski sabor, Split, 1978, str. 117-128.

⁹ Mirjana Gross navodi kako se Italija bojala da će Monarhija iskoristiti zaokupljenost Rusije na Dalekom istoku, pripremao se Rusko-japanski rat, za dalje učvršćivanje na Balkanu i time ugroziti interese talijanskog imperijalizma, a narodni pokret u Hrvatskoj trebao je predstavljati poteškoću za djelatnost vrhova Monarhije. Usp. Jaroslav Šidak, Mirjana Gross i sur., *Povijest hrvatskog naroda g. 1860-1914*, Školska knjiga, Zagreb, 1968.

skog primorja do okolice Zagreba, odnosno one regije koje su bile najuže povezane s pomorskim prometom, a time i sa zemljama Zapadne Europe i Amerike. Kako navodi autorica, najveći zamah iseljavanja doživljava od godine 1905. do 1907., a u najvećoj mjeri zahvaća odrasle muškarce, zrele radnu snagu, što predstavlja stvarni gubitak za ekonomsko-socijalnu osnovu privrednog razvoja zemlje. U *Svačiću* je najprezentnije sliku zapuštene Dalmacije predočio Marko Vrsalović u članku “Putovanje po Boci i Puljama u gospodarske svrhe” (1905.) gdje uspoređujući Dalmaciju s Italijom pokazuje sve nedostatke tadašnje dalmatinske poljoprivrede i gospodarstva te članak završava riječima: “Dao Bog, da se već življe prene iz pogubnog mrtvila” (*Svačić*, 1905: 103).

Predodžba Mađara na stranicama *Svačića*

Mađarski etnos, za koji dalmatinska periodika 19. stoljeća nije pokazivala značajniji interes, u koledaru *Svačić* čini jednu od zastupljenijih predodžbi. Možemo to zahvaliti prilikama nametnutom, općehrvatskom karakteru koledara *Svačić*, odnosno tadašnjoj situaciji u kojoj se našla hrvatska književna i kulturna scena, a koja je u značajnoj suprotnosti od dalmatinskog, regionalnog karaktera kakav je većinom njegovala ranija dalmatinska periodika. Slijedom toga možemo pretpostaviti kako su i sliku o Mađarima u *Svačiću* u velikoj mjeri posredno oblikovali upravo suradnici iz sjeverne Hrvatske. Sam naziv koledara, odnosno njegov snažno izražen hrvatski identitet, koji se otkriva već na naslovnici, na kojoj piše kako kalendar izdaje Hrvatska knjižarnica¹⁰, a namijenjen je “hrvatskoj učećoj sirotinji u Zadru” sugerira nam kako slika o Mađarima koju ćemo pronaći neće biti pozitivna. Konceptijski naglasak lista u kojem se revidira hrvatska povijest usmjeren je na činjenicu smrti posljednjeg hrvatskog kralja Petra Svačića te okolnosti u kojima “hrvatska kruna prelazi na mađarsku glavu”.

Dinko Šokčević¹¹ navodi kako je slika o Mađarima koja se stvorila 1903. u hrvatskoj javnosti zasigurno najnegativnija u dotadašnjoj zajedničkoj povijesti dvaju naroda. S druge strane, očekivala bi se i pozitivna predodžba

---

¹⁰ Ključna je sastavnica u Zadru u promicanju hrvatskih nacionalnih osobitosti kroz knjigu i književnost, a upravo je u *Svačiću* uspjela pomiriti temeljne patriotske i domoljubne potrebe sa socijalnim elementom.

¹¹ Usp. Dinko Šokčević, Svjesno mijenjanje slike Mađara u dijelu hrvatskog tiska kao dio dobro smišljene taktike u politici “novog kursa” prije i nakon Riječke rezolucije, u: *Nacija i nacionalizam u hrvatskoj povijesnoj tradiciji*, Alinea, Zagreb, 2007., str. 75-95.

Mađara zbog zaokreta u političkoj situaciji, odnosno već spomenute političke paradigme “novog kursa”, koja u svojoj osnovnoj koncepciji podrazumijeva suradnju s Mađarima. Upravo navedeni zaokret Šokčević detektira u hrvatskom tisku i to u samo dvije godine (od 1903. do 1905.) gdje ocjenjuje transformaciju slike kao izraz nekih političko-propagandnih namjera.

U *Svačiću* na samom početku najvećem povijesnom hrvatskom junaku suprotstavljen je imagem¹² Ugarske koji je apriori morao biti negativan. Sliku Ugarske i Ugra nalazimo i u književno-umjetničkom dijelu koledara, i ondje također ima negativan predznak jer se i tamo tematizira navedena povijesna situacija. Tako Mađare već u prvom broju u članku “Kralj Petar Svačić” Josip Koharić atribuirao “lakim Ugričićima” koji su 1091. pod vodstvom ugarskog kralja Ladislava došli u Hrvatsko kraljevstvo. Autor piše kako je Ladislav došao: “da uzme svoju baštinu, koja ga po pravu pripada”.¹³ Ugri tada prelaze Dravu na brzim svojim konjima, ali im nisu odgovarali velebitski i lički klanci tako da su se neslavno vratili kući. Mnogo pogubnija za Hrvatsko kraljevstvo bila je Ladislavova smrt i postavljanje Kolomana za ugarskog kralja.

Upravo je u liku Kolomana utjelovljena sva ugarska okrutnost. Autor ga opisuje sljedećim riječima: “Grd u licu, hrom i grbav – vele stare kronike – al tvrde volje i tvrdja srca odluči on boljom srećom nastaviti djelo svoga predšasnika.” Kolomanovih fizičkih mana koje korespondiraju s njegovim karakterom dotiče se i Vladimir Nazor (1904.) karakterizirajući ga kao grbavca te razrokog mucavca s kojim se Hrvati nikad ne bi mogli podičiti. Također u ciklusu pjesama o hrvatskim gradovima Nazor (1906.) Mađare prikazuje inferiornima hrvatskoj vojsci veličajući kralja Tomislava kao mladog pobjednika “horda mađžarskijeh”. Negativne atribucije Mađara nalazimo i u pjesmi Jurja Kapića¹⁴ pod naslovom “Petar Svačić, posljednji

---

¹² *Imagem* predstavlja temeljni objekt imagoloških istraživanja, a definiramo ga kao skup karakterističnih predodžbi o nekom predmetu (najčešće etnikumu) u nekoj pojedinačnoj kulturi. U svojoj strukturi *imagem* pretpostavlja vrijednosno obojene predodžbe te u njegovoj pozadini uvijek stoji određeni *ideologem*. Iz ovoga proizlazi kako su za razumijevanje određenog *imagema* od ključnog značenja drugi relevantni okolni *imagemi* te *ideologemi* kulture kojoj promatrani *imagem* pripada. Usp. Davor Dukić, Predgovor: O imagologiji, u: *Kako vidimo strane zemlje. Uvod u imagologiju*, Srednja Europa, Zagreb, 2009., str. 5-23.

¹³ Autor navodi kako je pokojni hrvatski kralj Zvonimir bio svâk Ladislavu, jer je Ladislavova sestra Jelena, kraljica „Lepa“, bila Zvonimirova žena. S obzirom na to da je Zvonimirov jedinac Radovan umro jako mlad, Ladislav je smatrao da je na njemu ostalo Hrvatsko Kraljevstvo.

¹⁴ Juraj Kapić istaknuti dalmatinski prosvjetitelj i preporoditelj, pjesnik i sakupljač usmene narodne književnosti. Rodio se u Jasenicama 1861., a umro u Splitu 1925. godine. Učiteljjevo je po Dalmatinskoj zagori te bio prvi učitelj u mjestu Postrani u poljičkom kraju. Kapić je

kralj hrvatske krvi”. Pjesma opisuje sukob hrvatske i mađarske vojske na Petrovoj gori te postavljanje Kolomana za hrvatskog kralja. Naziva ih “sileni Mažari”, “crni divljaci Mažari”, “Hrvatima dušmane stare”.

Kapićevo nepovjerenje prema Mađarima možemo potkrijepiti sljedećim stihovima: “Nema vjere u starom dušmanu / Prijatelja nema u Mažaru / Pa ćemo ih dočekat na sablje / I mažarske sjeći ćemo glave...” (Svačić, 1904: 5)

Povijesna drama pod nazivom “Posljednji kralj (Petar Svačić)” koju potpisuje V[ladimir] P[rimorski]¹⁵ također tematizira sukob hrvatske i mađarske vojske, a radnja se odvija uoči bitke na Petrovoj gori kraj Gvozda 1102. godine. U navedenoj drami kroz razgovor Ugrona, Kolomanova vojskovođe i Petra Svačića, osim nasilnosti, Mađari posjeduju i lukave pregovaračke sposobnosti, što percepciju Mađara stereotipno približava onoj Mlečana. Tako se Ugron lukavo ulaguje Svačiću govoreći mu kako ga Koloman smatra vrsnim vojskovođom, a “Hrvate voli i sretan je takve / Što susjede ima, žudi kralj Koloman / Da vam ocem bude i da vas usreći.” (Svačić, 1904: 15) Također mu nudi banovanje u trima hrvatskim banovinama, što Svačić odbija. Na kraju se pokazuje opravdano Svačićevo nepovjerenje prema Mađarima, jer su ih mudri Mađari napali istu večer, kako navodi jedan od Svačićevih pristaša: “...iz potaje Ugri navališe (...) vrebali su mačem u desnici.”¹⁶ (Svačić, 1904: 18). Međutim ipak se može zaključiti kako je kroz navedene priloge koji tematiziraju ovo povijesno razdoblje težište više na negativnom oslikavanju “hrvatskog izdajstva” i “hrvatskog jala”,¹⁷ nego što se u konačnici želi negativno oslikati same Mađare. Naglasak je na neslozi i njezinim učincima koji su uzrokom, u navedenom razdoblju, prvom gubitku vlastite državnosti, a u razdoblju izlaženja *Svačića* predstavljaju potrebu opreznosti zbog novih političkih okolnosti.

Dvorac mađarskog nacionalnog prostora kao mjesto radnje koristi i Milan Begović u dramoletu “Lijepa kneginja” koji se odvija u Ugarskoj u dvorcu kneginje Jelisave. U prvom prizoru na početku se opisuje dvorana u dvorcu sljedećim riječima: “Dvorana u kaštilu. Na tri strane vrata, prednja vode van, a ona na desno u odaje kneginje. Pokućvo i uredba je raskošna, po zidovima

---

suradivao u mnogim onodobnim dalmatinskim listovima. Bio je gorljivi pristalica narodnjaka, no pri kraju stoljeća i on se priklanja pravaštvu.

¹⁵ Jedan od pseudonima Vladimira Nazora.

¹⁶ Autor dramu završava sljedećim stihovima koji su ujedno i opravdanje za nepovjerenje prema Mađarima: “Da, za to poslao mi Koloman poklisare svoje! / Dodjoše da vide ako tabor spava / Da uhode samo dodjoše (...) Mi ćemo se opriet. U boj! Gdje je mač mi?” (Svačić, 1904: 18)

¹⁷ O navedenom usp. Katarina Ivon, *Imagološka analiza zadarskih koledara (Narodni koledar i Svačić)*, doktorska disertacija, 2011.

velike slike i gobelini i oružja, visoke stolice naokolo i dva sekretera izdjelana i urezana sedefom i bjelokosti. Lijevo kamin, u njemu gori, a pokraj njega sjede dvije dvorjanke.” (Svačić, 1904: 26)

Janko Koharić¹⁸ u svom drugom članku objavljenom u drugom broju (1905.) u analizi hrvatske povijesti u razdoblju od 626. do 1102. godine interpretira događaje nakon smrti Stjepana II. i veliki razdor koji je nastao navedenom situacijom. I ovdje dolazi do izražaja percepcija cjelokupnosti vlastitog prostora, pa autor, kako smo i naveli, izjednačuje podmukle pregovaračke sposobnosti Ugara i Mlečana te navodi: “Pregovaranja započеше; posljedak bio je: složio se lukavi Koloman, sin Bizantinke, s lukavijom sinjorijom od Mletaka, da podijele hrvatsku državu. Pola jednom, pola drugom...” (Svačić, 1905: 73)

U istom prilogu lik Kolomana je percipiran većim lukavcem i prevrtljivcem od spomenutih Mlečana, što možemo pravdati i činjenicom kako je autor članka suradnik iz sjeverne Hrvatske te samim tim i više senzibiliziran za mađarsku vladavinu. Autor također spominje i bitku hrvatske i mađarske vojske na Petrovoj gori koju ocjenjuje kao žestoku i bitku koja će se zasigurno usjeći u pamet Mađara te zaključuje: “Al zalud junaštvo, gdje izdaja u potaji vreba.” (Svačić, 1905: 73).

Radi usporedbe donosimo isti događaj i njegov prikaz u *Narodnom koledaru*, radi se o članku “Hrvatske uspomene iz Kninske prošlosti” autora Grgura Urlića-Ivanovića. Autor piše kako krajem 11. stoljeća: “Velika Ugarska jedinstveno usnažena pod mudrim vladanjem Arpadove porodice, zatekla hrvatski narod po izumrcu domaćih kraljeva, pocjepan i nesložan.” (Narodni koledar, 1876: 88). Autor ističe kako Koloman spušta na Hrvate pomirljivu ruku i nudi sebe za kralja, a Hrvati ga uz sjajnu pratnju dvanaest hrvatskih plemića dovode u Biograd i pošto im on potvrdi sve stare zakone i prava, okruno krunom kralja Zvonimira. Ovako ugrofilski intonirani dijelovi češći su u periodici 19. stoljeća, kao primjer uzimamo *Narodni koledar*¹⁹ čiji kulturni imaginarij nije pretjerano pokazivao interes za imagem Ugarske te su Mađari u tom kontekstu prikazivani većinom kao pozitivno atribuirani hrvatski saveznici. U prilog tome navodimo i zanimljiv etnik *Ugro-Hrvati* koji

---

¹⁸ Članak nosi naslov “Knjiga povjesti hrvatskog naroda. Dio prvi”, str. 61-75. Janko Koharić (Viljevo, 1845 – Zagreb, 1880), prvi profesor crkvenog prava na Bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Školovao se u Pešti, a u Beču je doktorirao teologiju. Bio je urednik *Glasnika đakovačkog* te vrlo blizak s biskupom Strossmayerom.

¹⁹ Značajan je i zbog toga što je bio prvi kalendar na hrvatskom jeziku u Dalmaciji, a izdavala ga je najveća dalmatinska kulturna institucija, Matica dalmatinska. Njegovi suradnici većinom su bili dalmatinski narodnjaci.

spominje jedan od suradnika *Narodnog koledara*, a koji su se protiv Mlečana borili za zapadnodalmatinske otoke.²⁰

O hrvatsko-ugarskim odnosima 1848. godine piše Rudolf Horvat²¹ u članku “Ban Josip Jelačić”. Autor ih također atribuirao kao iznimno mudre prevrtljivce koji su uvidjeli popustljivost Hrvata te nastojali uvesti mađarski jezik u sve institucije i tako osigurati manji otpor Hrvata prema mađarizaciji. Napominje kako je do potpunog razdora između Hrvata i Mađara došlo 1847. na zajedničkom saboru u Požunu. Navodeći niz zahtjeva mađarske strane na navedenom saboru koji su vidno zatirali hrvatski identitet, kao vrhunac ističe tadašnju izjavu Ljudevita Kossutha u kojoj ne priznaje hrvatskog naroda jer pod ugarskom krunom žive samo Mađari. Dalje autor opisuje Jelačićeve pripreme za rat s Mađarima.

Negativne predodžbe Mađara treba sagledati isključivo kroz povijesnu vizuru, točnije kroz tematiziranje vremena hrvatske povijesti u kojoj je prezentiran ključan i iznimno značajan nacionalni događaj. Tumačenje događaja u kojemu hrvatska kruna po prvi puta prelazi na tuđinsku (mađarsku) glavu apriori uvjetuje negativnu sliku onog drugog naroda supostavljenog vlastitom, u ovom slučaju Mađara u *Svačiću*. Međutim, treba naglasiti kako su odnosi s Mađarima svakako bili mnogo kompleksniji nego je ovdje prikazano te su Mađari vrlo često karakterizirani i suprotnim predznakom od onoga koji smo uspjeli pronaći u *Svačiću*.²² Slika Mađara mijenja se krajem 18. stoljeća što je u suglasju s pogoršavanjem hrvatsko-mađarskih odnosa te se oni od saveznika u obrani od zajedničkog neprijatelja (u prvom redu Turaka i bečkog centralizma) preobražavaju u tiranine i tlačitelje hrvatskog naroda.²³

---

²⁰ U devetom broju (1871.) *Narodnog koledara* kan. Josip Mrkica objavljuje prvi dio članka pod naslovom “Odsjek povjesti dolnje Dalmacije od 1102-1420” s podnaslovom “Od kad se Koloman kralj ugarski okruni u Biogradu za hrvatskoga kralja do kralja Sigismunda, pod kojim primorski gradovi i dalmatinski otoci predadu se Mlječanom.”

²¹ Rudolf Horvat (Koprivnica, 1873. – Zagreb, 1947.) bio je istaknuti hrvatski povjesničar, književnik i političar. U svom političkom životu opredijelio se za opoziciju (protiv Hedervarya) te je zajedno sa Stjepanom Radićem idejni začetnik Hrvatske seljačke stranke. Horvat se nije slagao s kasnijim približavanjem Hrvata i Srba te hrvatsko-srpskom koalicijom te se njegov kasniji politički razvoj uvelike razlikuje od drugih suradnika Svačića. Posebno nakon atentata na Radića Horvat podržava ideju o potrebi hrvatske samostalnosti i upravo vođen tom idejom aktivno se uključuje u rad Hrvatskog sabora kao zastupnik u vrijeme NDH. Rudolf Horvat objavio je 56 knjiga iz hrvatske povijesti i više od tisuću i dvjesto članaka u raznim novinama i stručnim časopisima.

²² Usp. Davor Dukić, Ugrofilstvo u hrvatskoj književnosti ranog novovjekovlja. U: *Tematološki ogledi*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2008., str. 18-30.

²³ Usp. Arijana Kolak, Dalmatinsko-mađarski odnosi 1848./49. Slika Mađara u Zori dalmatinskoj. U: *Zbornik Odsjeka povijesnih znanosti*, HAZU, 23(2005.), str. 245-255.

Iznimno je zanimljivo kako nigdje nismo naišli na predodžbu Mađara koja bi bila signum politike “novog kursa”, a koja potiče suradnički odnos s Mađarima, što se u ovom razdoblju nacionalne povijesti očekivalo. U navedenom kontekstu, možemo istaknuti kritiku Arsena Wenzelidesa o Ivi Vojnoviću (1910.) u kojoj on navodi kako je Vojnović upravo zahvaljujući politici, odnosno potpisivanju Riječke rezolucije koja je bila sporazum i suradnja između Mađara i Hrvata, bio preveden na mađarski jezik. Spominje kako je peštanski kazališni ravnatelj Solimossy nakon Riječke rezolucije pokušao navedeno prijateljstvo prenijeti na kulturno polje prikazujući hrvatske drame u mađarskim kazalištima te je upravo Vojnovićev *Ekvinocij* odabrao za prvu točku svog programa i u skraćenoj verziji dramu predstavio u Pešti.

Predodžba Talijana na stranicama *Svačića*

U *Svačiću* je evidentan i vrlo znakovit sve veći interes za Italiju i Talijane, međutim, za razliku od periodike 19. stoljeća u kojoj je talijanski etnos percipiran u najvećoj mjeri kroz povijesnu stereotipno negativnu sliku Mletačke Republike i Mlečana, *Svačić* nam često donosi afirmativne, vrlo pohvalne misli o Italiji i Talijanima koje se u najvećoj mjeri odnose na njihov strelovit gospodarski napredak koji je početkom 20. stoljeća bio u velikom nerazmjeru s opustošenim dalmatinskim krajem. S druge strane, pozitivna slika Italije utjelovljena je u percepciji Italije kao izvora europske kulture, prostora u kojemu se osjeća umjetnička težina prošlosti te s treće, pozitivnu predodžbu Italije možemo povezati s tadašnjim političkim kontekstom, odnosno već navedenom politikom “novog kursa” u kojoj su Talijani također jedni od saveznika u otporu prema Austriji. Pozitivnu predodžbu Italije također trebamo sagledati u okvirima (modernističkog) imagama Zapada koji je u spomenutom vremenu utjelovio inostranu (zapadnjačku) naprednost u svakom segmentu, a hrvatski nacionalni prostor je apsorbirao, kako navodi Marjanović u spomenutom članku, apsolutno sve. Imagem Zapada u nacionalnim okvirima utjelovio je novi koncept razvitka. Pojam Zapad shvaćen je kao kulturni konstrukt te kad jedan od kritičara u *Svačiću* kaže “on je sav zapadnjak” nije potrebno navoditi na kojim zapadnim vrelima se navedeni pjesnik napajao i gdje je živio, nije bitno radi li se o Italiji, Francuskoj, skandinavskim zemljama, Velikoj Britaniji ili Americi, u tom kontekstu on postaje književni model kojemu treba težiti, i upravo se u tome transparentno očituje imagotipska krilatica *Svačića* “ugledati se u Drugog”.

Percipirajući Italiju kroz prizmu gospodarstva, talijanski nacionalni prostor prezentira se kao prostor blagostanja i napretka i svakako gospodarstveni obrazac po kojemu se treba razvijati i hrvatski kraj. Potvrdu navedene tvrdnje nalazimo u članku Marka Vrsalovića, “Putovanje po Boci i Puljama u gospodarske svrhe” objavljenom u 2. broju (1905.). Članak je tipično koledarsko štivo, međutim zanimljivo je i to što upravo opisom gospodarskih prilika u Italiji supostavlja vrlo loše stanje u Dalmaciji tog vremena, dajući nam jasnu sliku dalmatinskog gospodarstva.

Autor detaljno opisuje talijansko gospodarstvo, od načina uzgoja vinove loze, pšenice, maslina i ostalih gospodarskih kultura do povoljnog sirovin-skog sastava talijanskog tla, ističući kako je talijanski prostor u potpunosti obrađen.²⁴ Posebno se divi pedantnom načinu održavanja pojedinih kultura koji se uvelike razlikuje od načina u hrvatskom kraju, a i vrlo je učinkovit, iznenađuje ga i oduševljava izgled talijanskih maslinika za koje navodi:

“U najtanjoj svili, u odjeći od paučine, mogao bi se verati po njima, a da ti ni ošto ne zapne: tako su čiste i uredne (...) Nigdje ne proviruje ni jedan cigli barjak masline. Ne preostaje drugo, nego da se diviš, kako su mogli onako razito, onako istasto da pogode, da uravnaju sve vrške milijuna maslina na puno kilometara svud naokolo” (*Svačić*, 1905: 99).

Uspoređujući talijanske gospodarske prilike s dalmatinskim,²⁵ autor zaključuje kako je Dalmacija u gospodarskom smislu u potpunosti zapuštena. Ipak, članak završava s velikim optimizmom i uvjerenjem kako ima mogućnosti za njen gospodarski procvat: “Dao Bog, da se već življe prene iz pogubnog mrtvila. Dobar je znak što i na našem gospodarskom obzorju: ‘Zora puca, bit će dana!’” (*Svačić*, 1905: 103)

***

Za predodžbu Italije i talijanskog etnosa svakako je zanimljiv putopis Josipa Smodlake “Posjet apeninskim Hrvatima” objavljen u trećem broju (1906.). Za pravilnu kontekstualizaciju predodžbe potrebno je napomenuti nekoliko opaski o autoru; Smodlaka je jedna od ključnih figura dalmatinske

---

²⁴ Autor opisuje talijanski prostor sljedećim riječima: “Svi ovi prostori potpuno su obrađeni. U blizini gradova, varoša i sela steru se ogromni vrtovi, krcati raznovrsna zelja (...) Masline i voćke tako su prorijedjene, da ne priječe povrću, što je ispod njih i oko njih, blagodati svjetlosti i topline sunca (...) Što se dalje idje put Foggie, to su prostraniji i ogromniji vinogradi i sijanice, naročito pšenice” (*Svačić*, 1905: 98).

²⁵ Za situaciju u Dalmaciji autor krivi isključivo dalmatinski puk navodeći: “Kojom mjerom mi maslini davamo, onom istom i odvrća nam. Na nehajstvo naše odvrća nam nehajstvom. Zato je naše uz njezino stanje tužno i jadno...” (*Svačić*, 1905: 100).

politike na početku 20. stoljeća; pripadnik je Stranke prava i prvi političar koji otvoreno nudi suradnju dalmatinskim Talijanima u zajedničkom otporu prema Austriji. Spomenute činjenice daju podosta opravdanja za pozitivno vrednovanje talijanskog etnosa i nacionalnog prostora koji Smodlaka opisuje u putopisu. Autor piše kako mu se 1904. ispunila davna želja za posjetom “hrvatske naseobine u južnoj Italiji”. Već na samom putu prema Italiji, na parobrodu “Puglia” autor susreće i opisuje prvog Talijana s kojim dolazi u kontakt. Radi se o kapetanu broda, o kojemu se autor pozitivno izjašnjava, opisujući ga kao vrlo zanimljivog talijanskog južnjaka, rođenog umjetnika koji dostojanstveno izvršava svoje dužnosti na brodu.

“Veličanstvo njegovih kretnja, živa gestikulacija, glumačke modulacije glasa i ponosito mu držanje (...) sve to u njemu odavalo onu osobitu, gotovo bih rekao prirodjenu afektaciju, koju toli često susretaš u južnih Talijanaca, i koju samo Talijancu, rođenom umjetniku, možeš oprostiti” (Svačić, 1906: 38).

Vrlo često autor u članku ističe kako su Talijani bez obzira na stalež kojemu pripadaju uvijek uslužni, gostoljubivi i razgovorljivi. Kao i u prethodnom članku, talijanski prostor percipiran je vrlo naprednim i u svim segmentima očito superioran autorovom nacionalnom prostoru (Dalmaciji). Iz autorova očista talijanska zemlja je plodna i divno obrađena, njega oduševljava ljepota talijanskog krajolika i vjekovna kultura kojom zrače gradovi, a koja se reflektirala i na same žitelje Italije. Opisujući Loret navodi:

“Položaj je Loreta i njegove okolice čaroban. Zeleni bregovi, s kojih se na daleko i na široko otvara vidik na more, obukli su se u proljetno doba u tako raskošno ruho, da s bolju u srcu opominješ naše rodne krše i njihovu kržljivu vegetaciju. Osobito te zadivljuju tisuće i tisuće stabala, ponajviše dudova, koji štite od sunčane žege ovu divno obradjenju zemlju, gdje na prvi pogled opažaš znakove vjekovne kulture” (Svačić, 1906: 39).

Ovdje je zanimljivo istaknuti i talijanski stav o Rusiji i Rusima, što je bilo očekivano jer je i povijesno poznat antagonizam na relaciji istok-zapad. Navedena situacija se odvijala na putu prema Italiji, a raspravljalo se o Rusko-japanskom ratu, većina Talijana u društvu pozitivno se izjašnjavala o Rusiji i slavenstvu što je samog autora iznimno razveselilo, misleći da će navedeno mišljenje zastupati većina talijanskih žitelja. Međutim, to je bio jedini put na autorovom putovanju da je Talijan pozitivno govorio o Rusiji i Rusima. Potvrdu predodžbe Italije kao kolijevke zapadne civilizacije, kulture i umjetnosti te kao prostora u kojemu se sjedinjuje velebnost kulture s primitivnim patrijarhalnim životom malih ribarskih gradova potkrjepljuje i članak o Emanuelu Vidoviću, poznatom hrvatskom slikaru. Članak potpisuje Božo Lovrić, a objavljuje ga u petom broju (1908). U vrednovanju umjetnikova stvaralaštva

autor ističe kako je Vidović postupno dozrijevaio te kao značajne komponente njegove umjetnosti ističe boravak u Mletcima i Chioggi. Upravo Mleci, kako Lovrić navodi, udahnuli su mu religiju tišine i obdarili ga koloritom kojim su se odlikovali stari mletački majstori, s druge strane Chioggia mu je otkrila ljepotu patrijarhalnog života, gdje ribari veći dio godine provode na moru u potrazi za plijenom: “Vidović je u svojoj umjetnosti spojio u podpuno harmonični sklad utiske preživjele ‘kraljice mora’ i patrijarhalnog ribarskog grada. Sdružio je hiperkulturu i primitivnost, što su dva temeljna pojma moderna, intelektualna čovjeka, a kod umjetnika još više potencovana.” (Svačić, 1908: 148) Sliku tadašnje talijanske kulture u dalmatinskom prostoru najvjernije je opisao Ante Tresić Pavičić u spomenutom putopisu “Po Ravnim kotarima”. S jedne strane Tresić se obara na žalosnu razinu na koju je pala talijanska kultura u Dalmaciji, no usprkos tome, ne smatra je značajnijim čimbenikom koji bi više mogao ugroziti hrvatski identitet Dalmacije (konkretno u putopisu, Zadra), veća prijetnja hrvatskom identitetu dolazila je, prema Tresiću, iz njemačke kulture. S druge strane, u putopisu osjećamo njegov pozitivan stav, divljenje i respekt prema talijanskoj suptilnoj umjetnosti, književnosti i kulturi.²⁶ Međutim, u ovom kontekstu potrebno je istaknuti Tresićevo pomalo venetofilsko promišljanje o povijesnoj ulozi Mletačke Republike. Naime, Tresić u putopisu navodi:

“...ama bi bila velika nepravda i čuška povijesti, reći, da ih²⁷ Turci ne bi bili konačno osvojili, da im to nije branila, ne rukanje krilatog lava, nego pamet Sv. Marka (...) Jest lav je Sv. Marka svojim ljutim pandžama mnogo odro sa našeg naroda, mnogo proždri svojim nezasićenim žvalom, kao što rade svi osvajači po svuda u osvojenim zemljama, ali je ipak duždeva država već za to mnogo zaslužna što nam je spasila gradove, što ih nije silom potalijančivala. Može se pako reći da nam je u tom pogledu više skrivio jedan viek austrijske vladavine, nego četiri vieka mletačke. Pod mletačkom dominacijom cvala je hrvatska književnost u svim dalmatinskim gradovima, dok je po svuda drugdje bila gusta tama, i nije padalo ni na pamet vieću desetorice, ili velikom vieću ili mletačkim providurima da zatiru narodnu kulturu. Šta više u Mletcima su se većinom tiskale hrvatske knjige, a i mnogi Talijani postadoše hrvatski književnici, kao braća Appendini.” (Svačić, 1906: 86)

---

²⁶ Usp. Katarina Ivon, *nav. dj.* Poglavlje u kojemu se analizira Tresićevo putopis “Po Ravnim kotarima”, str. 198-201.

²⁷ Misli se na dalmatinske gradove.

Radi usporedbe navest ćemo i promišljanje o mletačkoj vladavini u Dalmaciji Nikole Šimića, glavnog urednika *Narodnog koledara* koji u broju za 1899. godinu navodi:

“...mletačko doba u Dalmaciji bilo je najprokletije, što se pomisliti može. U toj golemoj nevolji stradao je svaki plemić i seljak hrvatski. (...) Svaki čin te vlade bijaše zločin na ubogom našem narodu. Da se Bog nebude smilovao, pa poslao na Veneciju slavnog Napoleona, koji joj je jednim potezom pera dokrajčio griješni život, Hrvata u Dalmaciji bilo bi nestalo” (*Narodni koledar*, 1899: 56-57).

U drugim priložima predodžba Mlečana i Mletačke Republike je uglavnom stereotipno negativna, no isto tako ona ostaje u potpunosti inferiorna i u duhu modernističkih strujanja imagološki nezanimljiva.²⁸ Izdvojeno je tematiziraju neki pjesnički opusi nadahnuti hrvatskom poviješću, što smo i spominjali, međutim ona u ovom kontekstu nije od velikog značenja.

Prema zaključku

Prvu analiziranu predodžbu (predodžbu o Mađarima) pronašli smo kao vrlo frekventnu u kulturnom imaginariju *Svačića*. Kao logično opravdanje nametnuo se općenacionalni (modernistički) karakter periodika koji je imao suradnike iz svih hrvatskih regija. Slika Mađara je izuzetno negativna, što je bilo očekivano s obzirom da je koncepcijski naglasak usmjeren na Petra Svačića, hrvatskog junaka koji stradava od Mađara. S druge strane, neočekivan je izostanak predodžbe o Mađarima koja bi se mogla tumačiti kao rezultat tadašnje politike “novog kursa” koja je poticala suradnju s Mađarima. U određenoj mjeri i zbog činjenice kako je nova politička paradigma početni impuls dobila upravo u Dalmaciji, među dalmatinskim pravašima koji su u velikoj mjeri surađivali u *Svačiću*.

Zanimljiva je i nova vizura kroz koju se promatra talijanski narod. Talijani i Italija postaju ključna sastavnica u modernističkom imagemu Zapada. Naime, hvali se talijanski gospodarski napredak koji bi trebao poslužiti kao gospodarstveni obrazac za razvoj gospodarstva vlastite kulture. Italija je pri-

---

²⁸ Uzmemo li u obzir činjenicu proeuropskog karaktera hrvatske moderne i njezine težnje za što čvršćim povezivanjem hrvatske kulture i književnosti s ostalim europskim kulturama i književnostima. Moderna je razdoblje otvaranja vlastite kulture stranim kulturama, ali i razdoblje u kojemu se promišlja o budućnosti i napretku hrvatskog društva tako da ovakve povijesne predodžbe iz navedene perspektive postaju manje zanimljive.

kazana i kao kolijevka europske kulture i civilizacije te nepresušna inspiracija mnogim umjetnicima, što ne predstavlja novinu u percepciji Italije. Povijesna uloga Mletačke Republike malo je tematizirana, a težište je ipak na pozitivnoj predodžbi Italije koju možemo povezati i s novim političkim ozračjem. Kulturni imaginarij *Svačića* potvrdio je kako promjena književne paradigme uključuje i promjenu imagološke paradigme,²⁹ odnosno promjenu moralnih, političkih i socijalnih ideja. Isto tako upravo u *Svačiću* transparentno se prezentira nova, “modernistička”, imagotipska krilatica preko koje se početkom 20. stoljeća bezrezervno počelo prihvaćati sve što je strano, odnosno što dolazi sa Zapada.

Naposlijetku, dva citata o ulozi Mletačke Republike, navedena prije ovih zaključnih misli, može se pretpostaviti da ukazuju na činjenicu koliko su predodžbe o *Drugima* podložne potpunoj i radikalnoj promjeni u odmaku od samo nekoliko godina. Također svjedoče i o velikom uplivu društvene, a posebno političke situacije koja je u prvom planu vremena u kojemu se navedeni časopisi izlazili. I u jednom i u drugom slučaju teško je tražiti objektivnost i realan prikaz navedene povijesne situacije i percepcije analiziranih povijesnih imagema, međutim u svakom slučaju bilo je zanimljivo pratiti njihovo pojavljivanje i preobrazbu pod utjecajem različitih vanjskih čimbenika.

Izvori:

Svačić, hrvatski ilustrovani koledar za prestupnu godinu. 1904. Zadar: Hrvatska knjižarnica u Zadru.

Svačić, hrvatski ilustrovani koledar. 1905. Zadar: Hrvatska knjižarnica u Zadru.

Svačić, hrvatski ilustrovani koledar. 1906. Zadar: Hrvatska knjižarnica u Zadru.

Svačić, hrvatski ilustrovani koledar. 1907. Zadar: Hrvatska knjižarnica u Zadru.

Svačić, hrvatski ilustrovani koledar. 1908. Zadar: Hrvatska knjižarnica u Zadru.

Svačić, hrvatski ilustrovani koledar. 1909. Zadar: Hrvatska knjižarnica u Zadru.

Svačić, hrvatski ilustrovani koledar. 1910. Zadar: Hrvatska knjižarnica u Zadru.

---

²⁹ Za podrobniju potvrdu navedene tvrdnje usp. Katarina Ivon: *Imagološka analiza zadarskih koledara (Narodni koledar i Svačić)*. Doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb, 2011.

Literatura:

- Bacalja, Robert. 2006. *Književni rad Arseno Wenzelidesa*. Erasmus: Zagreb/Zadar.
- Beller, Manfred, Leerssen, Joep. 2007. *Imagology: The cultural construction and literary representation of national characters*. Amsterdam, New York: Rodopi.
- Brešić, Vinko. 1990. *Časopisi Milana Marjanovića*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Brešić, Vinko. 2005. *Čitanje časopisa*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Dukić, Davor. 2008. Ugrofilstvo u hrvatskoj književnosti ranog novovjekovlja. U: *Tematološki ogleđi*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada. 18–30.
- Dukić, Davor. 2009. Predgovor: O imagologiji. U: *Kako vidimo strane zemlje. Uvod u imagologiju*. Zagreb: Srednja Europa. 5–23.
- Flaker, Vida. 1977. *Časopisi hrvatskog modernističkog pokreta*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Horvat, Josip. 2003. *Povijest novinstva Hrvatske (1771 - 1939)*. Zagreb: Golden marketing.
- Ivanišin, Nikola. 1978. Hrvatska moderna na Jadranu. U: *Ljudi djela uspomene*. Split: Čakavski sabor. 117–128.
- Ivon, Katarina. 2011. *Imagološka analiza zadarskih koledara (Narodni koledar i Svačić)*. Doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb.
- Kolak, Arijana. 2005. Dalmatinsko-mađarski odnosi 1848./49. Slika Mađara u Zori dalmatinskoj. U: *Zbornik Odsjeka povijesnih znanosti, HAZU*, 23: 245–255.
- Maštrović, Tihomil. 2001. *Nad jabukama vile Hrvatice. Kroatističke studije*. Zagreb: Croaticum.
- Pageaux, Daniel-Henri. 2009. Od kulturnog imaginarija do imaginarnog. U: *Kako vidimo strane zemlje. Uvod u imagologiju*. Zagreb: Srednja Europa. 125–150. (prev. Sanja Spoljarić)
- Šicel, Miroslav. 1997. *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*. Zagreb: Školska knjiga.
- Šidak, Jaroslav, Gross Mirjana i sur. 1968. *Povijest hrvatskog naroda g. 1860-1914*. Zagreb: Školska knjiga.
- Šokčević, Dinko. 2007. Svjesno mijenjanje slike Mađara u dijelu hrvatskog tiska kao dio dobro smišljene taktike u politici “novog kursa” prije i nakon Riječke rezolucije. U: *Nacija i nacionalizam u hrvatskoj povijesnoj tradiciji*. Zagreb: Alinea.